

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تهران
دانشکده الهیات و معارف اسلامی

مجله علمی - پژوهشی

پژوهشهای قرآن و حدیث

(مقالات و بررسیها)

سال چهل و نهم، شماره دوم

پاییز و زمستان ۱۳۹۵

مجله علمی - پژوهشی
پژوهشهای قرآن و حدیث (مقالات و بررسیها)
دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران

صاحب امتیاز: دانشکده الهیات و معارف اسلامی
مدیر مسؤول: مجید معارف
سردبیر: منصور پهلوان
ویراستار فارسی: حامد شریعتی نیاسر
ویراستار انگلیسی: عبدالرسول کشفی
نام ناشر: دانشگاه تهران

هیأت تحریریه به ترتیب حروف الفبا:

محمد علی آذرشب	استاد دانشگاه تهران
منصور پهلوان	استاد دانشگاه تهران
سیدمحمدباقر حجتی	استاد دانشگاه تهران
محمد علی رضایی اصفهانی	دانشیار جامعه المصطفی العالمیه
محمد باقر سعیدی روشن	استاد یار پژوهشگاه حوزه و اندیشه
حامد صدقی	استاد دانشگاه تربیت معلم تهران
حجة الاسلام حسن طارمی	دانشیار بنیاد دائرة المعارف اسلامی
سیدکاظم طباطبایی	استاد دانشگاه فردوسی مشهد
نهدا غروی نائینی	استاد دانشگاه تربیت مدرس
عبدالهادی فقهی زاده	دانشیار دانشگاه تهران
مجید معارف	استاد دانشگاه تهران
فتح الله نجارزادگان	استاد دانشگاه تهران

کارشناس مجله: آذر آقامیرزا
آماده سازی: آرزو دژهوست گنگ

نشانی دفتر مجلات تخصصی: تهران، خیابان شهید مفتح، تقاطع خیابان شهید استاد مطهری، دانشکده الهیات و معارف اسلامی.
کدپستی: ۱۵۷۶۶۱۳۱۱۱ صندوق پستی: ۱۵۷۶۶-۴۴۱۱ تلفن: ۴۲۷۶۲۱۵۲ دورنگار: ۴۲۷۶۲۹۵۲
نشانی سایت: <http://jqst.ut.ac.ir> پست الکترونیکی: jqst@ut.ac.ir

داوری مقالات این شماره، توسط اعضای هیأت داوران مجله انجام شده است.

در راستای تخصصی نمودن نشریه مقالات و بررسیها، تأسیس مجله تخصصی پژوهشهای قرآن و حدیث (مقالات و بررسیهای سابق) با درجه علمی - پژوهشی از سوی کمیسیون بررسی نشریات وزارت علوم - تحقیقات و فناوری در تاریخ ۱۳۸۸/۱۰/۲۲ طی ابلاغیه شماره ۳/۱۱/۱۷۴۱، اعلام گردید.

مجله پژوهشهای قرآن و حدیث (مقالات و بررسیهای سابق) در پایگاههای زیر نمایه می شود:
اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (از سال ۱۳۷۹)
پایگاه الکترونیکی نشریات دانشگاه تهران
پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) (از سال ۱۳۸۵)
مرکز منطقه ای اطلاع رسانی علوم و فناوری
مجلات تخصصی شبکه جهانی نور (از سال ۱۳۸۵)
بانک اطلاعات نشریات کشور (از سال ۱۳۸۶)

www.SID.ir
www.journals.ut.ac.ir
www.isc.gov.ir
www.srlst.com
www.noormags.com
www.magiran.com

راهنمای تدوین و پذیرش مقاله

۱. مقاله باید شامل قسمت‌های زیر باشد:
عنوان، چکیده فارسی، کلیدواژه‌ها، درآمد (مدخل، مقدمه)، بدنه اصلی، نتیجه، فهرست منابع، و چکیده انگلیسی.
۲. مسئولیت صحت یا سقم مطالب مقاله از جهت علمی و حقوقی به عهده نویسنده است.
۳. حق رد یا قبول و نیز ویراستاری مقاله‌ها برای مجله محفوظ است و مقاله‌های دریافتی بازگردانده نخواهند شد.
۴. تأیید نهایی مقاله برای چاپ در مجله با هیئت تحریریه مجله است.
۵. حجم مقاله از ۲۰ صفحه بیشتر نباشد.
۶. نقل و اقتباس از مقاله‌های مجله با ذکر مأخذ آزاد است.
۷. چکیده فارسی و انگلیسی مقاله حداکثر ۱۵۰ کلمه باشد.
۸. مقاله‌ها باید طبق الگوی موجود در سایت دفتر مجله (<http://jitp.ut.ac.ir>) با حاشیه بالا و پایین ۵، چپ و راست ۴/۵، و میان-سطور ۱ سانتی‌متر، در محیط Word، با قلم ۱۳ BNazanin تایپ شوند و چکیده، پانویس، و منابع با همان قلم و اندازه ۱۱ باشد. قلم انگلیسی Times New Roman با یک فونت کمتر از قلم فارسی.
۹. منابع با ذکر شماره‌دهنده و به ترتیب الفبایی درج می‌شوند. شماره‌دهنده درون قلاب قرار می‌گیرد و داده‌های کتاب‌شناختی به این ترتیب می‌آیند: نام خانوادگی / شهرت نویسنده، نام، سال انتشار درون پرانتز، عنوان کامل اثر به صورت ایرانیک یا ایتالیک (عنوان اصلی با دو نقطه از عنوان فرعی جدا شود)، مترجم / ویراستار / گردآورنده: نام و نام خانوادگی، محل انتشار، ناشر. برای نمونه:
[۱] جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۲). رحيق مختوم: شرح حکمت متعالیه، تنظیم و تدوین: حمید پارسانیا، قم، اسرا.
۱۰. اطلاعات مقاله‌ها به این ترتیب در فهرست منابع درج شوند: نام خانوادگی / شهرت نویسنده، نام، سال انتشار درون پرانتز، عنوان کامل مقاله درون گیومه، نام مجله به صورت ایرانیک یا ایتالیک، محل نشر، دوره، شماره، ماه / فصل انتشار، شماره صفحات مربوط به مقاله. برای نمونه:
[۷] فلاحي، اسدالله (۱۳۹۱). «مکعب تقابل: روابط میان قضایای معدوله»، فلسفه و کلام اسلامی، تهران، سال ۴۵، شماره ۱، بهار و تابستان، صص ۱۲۳-۱۴۳.
۱۱. پس از آن که منابع به ترتیب الفبا فهرست شدند و به هر اثر شماره‌ای در این فهرست اختصاص داده شد، ارجاع درون‌متنی بر اساس همین شماره‌ها انجام می‌گیرد؛ به این صورت که شماره اثر مورد نظر درون قلاب ذکر می‌شود، مانند: [۷]. اگر به ذکر جلد و/یا صفحه(ها) هم نیاز بود، پس از شماره اثر، به

ترتیب شماره جلد و شماره صفحه می‌آید، مانند: [۷، ص ۱۲۵] یا [۲، ج ۱، ص ۲۳]. جداکننده شماره اثر از شماره جلد و صفحه ویرگول است، ولی جداکننده شماره‌های آثار از یکدیگر، نقطه و ویرگول است، مانند [۲، ج ۱، ص ۲۳؛ ۷، ص ۱۲۵]. شماره آثار به ترتیب اعداد طبیعی از کوچک به بزرگ تنظیم شوند.

۱۲. ارجاعات توضیحی، مانند صورت لاتین کلمات، شرح اصطلاحات و مانند آن در پانویس آورده شود.

۱۳. نویسنده لازم است طی نامه‌ای به سردبیر مجله، با ذکر کامل نام و نام خانوادگی خود (و سایر نویسندگان - همکار)، رتبه علمی، آدرس، شماره تلفن، و نشانی الکترونیکی خود را اعلام دارد.

۱۴. چنانچه مقاله‌ای چند نویسنده داشته باشد، ارائه مقاله و تمام مکاتبات و مسئولیت مقاله با نویسنده اول است. درج نشانی الکترونیک در پایین صفحه اصلی مقاله فقط به نویسنده اول اختصاص دارد.

۱۵. پس از چاپ مقاله، یک نسخه از مجله به نویسنده(ها) اهدا خواهد شد.

۱۶. ترتیب مقالات در مجله بر اساس نظم الفبایی نام خانوادگی نویسندگان است.

۱۷. ضوابط نگارش و چاپ مقالات در این نشریه منطبق بر «شیوه‌نامه انتشار مجلات دانشگاه تهران» است که از طریق نشانی زیر قابل بارگذاری است: <http://journal.ut.ac.ir/?menu=2>. لازم است که نویسندگان محترم با مطالعه این شیوه‌نامه از ضوابط آن پیروی کنند.

رویکرد

مجله پژوهش‌های قرآن و حدیث افتخار دارد که در حوزه میراث حقیقی اسلام، یعنی قرآن و حدیث، مقالات و پژوهش‌های ارزشمند محققان را منتشر سازد. پیامبر گرامی اسلام فرموده‌اند: «آتی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی» یعنی مایه‌های ما در میان شما دو شیء نفیس است، کتاب خدا و عترت خود.

این حدیث شریف بر اهمیت پژوهش‌های مبتنی بر قرآن و حدیث دلالت دارد. به عقیده ما راه‌هایی از گمراهی و سرگردانی و رسیدن به سعادت دنیا و آخرت، تمسک به این دو گوهر گرانبه‌است. در همین دو حوزه نیز، مقالاتی که با رویکرد تبیین صحیح عقاید و تعالیم دینی و اسلامی و همچنین پاسخگویی به شبهات و اشکالات، نوشته شده باشد، در اولویت است.

در روایتی از پیامبر اکرم آمده است: «اذا ظهرت البدع فعلى العالم ان يظهر علمه فان لم يفعل فعليه لعنة الله». یعنی چون بدعت‌ها آشکار شود پس بر عالم است که علم خویش را اظهار کند و اگر چنین نکرد، پس لعنت خدا بر او باد.

همچنین مقاله باید از ویژگی‌های زیر برخوردار باشد:

- منابع و مأخذ آن معتبر و دست اول باشد
- موضوع مقاله کاربردی و مورد نیاز جامعه باشد.
- نتایج و دستاوردهای مقاله چشمگیر و درخشان باشد.

توفیق همه پژوهشگران محترم را در مسیر تحقیق در زمینه‌های علوم قرآن و حدیث از خداوند

بزرگ مسئلت داریم.

یادی از استاد حسین گوگانی (ره)

استاد آیه‌الله شیخ حسین گوگانی در سال ۱۳۰۷ در تبریز دیده به جهان گشود. پدرش حاج اسماعیل چایچی از تجار معروف آن شهر بود و به شغل تجارت چای با تجار باکو و قفقاز اشتغال داشت و به احترام زوجة سیده‌اش که از سادات شیخ الاسلام گوگان (شهرستانی در نزدیکی تبریز) بود نام فامیلی خود را به گوگانی تغییر داد.

استاد گوگانی به دلالت پدر دروس مقدماتی حوزوی را در مدرسه طالبیه تبریز خواند، آنگاه به قم مهاجرت کرد و دوازده سال تمام نزد مراجع و اساتید بزرگ آنجا همچون آیه‌الله حجت، آیه‌الله صدر، آیه‌الله بروجردی، امام خمینی، آیه‌الله شریعتمداری و علامه طباطبایی تحصیل کرد و به دریافت اجازاتی نائل آمد.

سپس در سال ۱۳۳۶ عازم نجف اشرف شد و از دروس مراجع آن زمان همچون آیه‌الله حکیم، آیه‌الله شاهرودی و آیه‌الله خویی به مدت پنج سال بهره‌مند گردید و به درجه اجتهاد رسید. او در دوران تحصیل جدی و کوشا و مستشکل درس و بحث بود.

بعد از آن به تبریز بازگشت و اندکی در مسجد کلکته چی به امامت و تفسیر قرآن و در مدرسه طالبیه به تدریس مبادرت کرد، اما پس از وقایع ۱۵ خرداد ۴۲ و بروز تضییقات به‌ناچار به تهران مهاجرت کرد و در مدرسه شیخ عبدالحسین در بازار تهران به افاده و تدریس اشتغال ورزید.

استاد گوگانی در این زمان در آزمون مدرسی دانشکده معقول و منقول شرکت کرد و در میان سیصد شرکت‌کننده با رتبه ممتاز پذیرفته شد و مدرس فقه و اصول دانشکده گردید. اما استخدام رسمی او با سمت مربی در سال ۱۳۵۰ صورت پذیرفت و پس از سی سال تحقیق و تدریس در گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی در حالی که مدیر گروه بود با درجه دانشیاری بازنشسته گردید و پس از آن هم به فعالیت‌های آموزشی خود ادامه داد و در دانشگاه قم و بعضی مؤسسات آموزش عالی دیگر تدریس می‌کرد. همچنین به واسطه داشتن سوابق علمی و دانشگاهی سبب تأسیس دوره دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی در چند دانشگاه شد.

استاد گوگانی از اساتید شاخص و نامدار دانشکده الهیات دانشگاه تهران در سال‌های قبل و بعد از انقلاب بود و با اساتید بزرگی همچون استاد مطهری، دکتر گرجی، دکتر فیض، دکتر مهذب همکار بود و با دکتر جابری عربلو صمیمیت داشت.

او در دو رشته ی فقه و فلسفه صاحب نظر بود، در رشته فقه گرچه تخصص او در زمینه اصول بود و متون کفایه و رسائل را با احاطه کامل تدریس می‌کرد، اما آیات الاحکام و فقه و قواعد را نیز با تسلط درس می‌گفت.

اما فلسفه را نزد علامه طباطبایی آموخته بود و اسفار ملا صدرا و منظومه سبزواری را بارها تدریس کرده بود و از آموخته‌های فلسفی خود در درس اصول بهره می‌گرفت و از این‌رو تدریس اصول او ممتاز بود.

علامه محمد حسین طباطبایی از استاد حسین گوگانی چنین یاد کرده است:

بسم الله الرحمن الرحيم و له الحمد و علی نبیه و آله افضل السلام

جناب مستطاب فخرالعلماء و المحققین و زبده الفضلاء و المدققین دانشمند معظم آقای آقا شیخ حسین گوگانی - دامت افاضاته - سال‌ها در بحث‌های مختلف اینجانب و مخصوصاً فلسفه و اصول حضور به هم

رسانیده، در اثر لیاقت ذاتی که داشتند و جدیت کافی که بکار بردند - بحمدالله سبحانه - بهره‌ وافی از علم و فضل برداشته، مفخری از مفاخر دانش و بینش گردیده‌اند. البته بر طالبین حقایق دینی و محصلین مقاصد علمی است که از فیوضات علمی جناب معظم له استفاده نمایند و از بیانات عالیۀ ایشان بهره‌مند گردند. و من يعظم شعائرالله فإن ذلك من تقوى القلوب. ۱۱ جمادی الاولی ۱۳۸۶ - محمد حسین طباطبایی.

استاد گوگانی در دانشگاه علاوه بر تدریس به راهنمایی دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری نیز اشتغال داشت و رساله‌های چندی در دانشگاه تهران و سایر دانشگاه‌ها با راهنمایی ایشان دفاع شده است. همچنین مقالات علمی - تحقیقی چندی از ایشان در مجله‌ مقالات و بررسی‌های دانشکده الهیات منتشر شده است که عناوین بعضی از آنها به قرار زیر است:

- سیری در پیدایش کتب تفسیر آیات الاحکام

- بررسی ضمان در مسأله تعاقب ایدی

- جواز داوری و حکم قاضی به استناد علم خویش از دیدگاه فقهاء

- تعارض بینة و اقرار در باب جنایات

- تحقیق در طهارت اهل کتاب

- حکومت در ادله یا حاکمیت دلیلی بر دلیل دیگر

استاد گوگانی علاوه بر کمالات علمی از فضایل اخلاقی هم برخوردار بود و از این حیث نیز در بین اقران خود ممتاز بود، فروتنی و تواضع، خوش روئی و خوش رفتاری، وقت شناسی و نظم، عفو و گذشت و احترام به دانشجو و همکار از خصوصیات بارز ایشان بود

استاد شیخ حسین گوگانی از موالیان ائمه اطهار علیهم السلام بود و به آن ذوات مقدسه و خصوصاً امام حسین علیه السلام ارادت خاصی داشت و خود را خادم حضرات معصومین می‌دانست.

این عالم و استاد وارسته در مرداد ۱۳۹۶ در تهران درگذشت و در مقبره بهشت زهرا در قطعه ۲۰۰ ردیف ۷۹ شماره یک به خاک سپرده شد.

عاش سعیدا و مات سعیدا فرحمةالله علیه رحمة واسعة و حشره الله مع اولیائه.

سردبیر

فهرست

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
	بررسی تطبیقی دیدگاه علامه طباطبایی و علامه فضل الله درباره تفسیر آیه شق القمر ۱۸۵ منصور پهلوان، اسلام ملکی معاف
۲۰۷	رهیافتی بر تأثیر باورهای کلامی بر ارزیابی سند و متن حدیث علی حسن بگی
۲۲۹	رویکرد آسیب شناسی مآخلیل قزوینی به روایات در شرح اصول کافی علی راد، عاطفه محمدزاده
۲۵۱	بینامتنی قرآنی در اشعار سفیان بن مصعب عبیدی ابوالفضل رضایی، رقیه خرمی
۲۶۹	بررسی و نقد آرای گابریل رینولدز در باب کفالت حضرت مریم در قرآن مجتبی زروانی، قربان علمی، محمد باقر سعیدی
۲۸۵	دانش اعراب القرآن و نقش آن در ترجمه قرآن کریم (با تاکید بر ترجمه شاه ولی الله دهلوی) محمد رضا شاهرودی، محمد سعید بیلکار
۳۰۵	جریان اهل ادب امامیه در مدرسه حدیثی بغداد از آغاز تا سده چهارم هجری محمد حسین شیرزاد، محمد حسن شیرزاد، سید علی اکبر ربیع نتاج